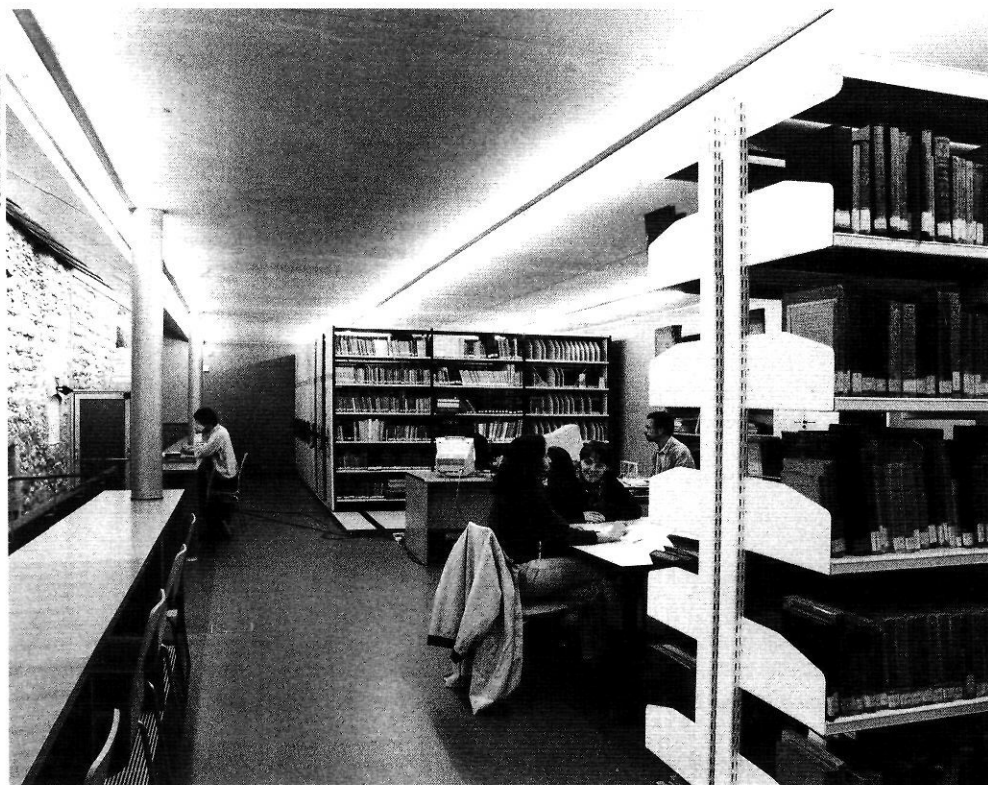

JORDI S. CARRERA

Les instal·lacions del Fons Documental Bertrana, a la Biblioteca de la Facultat de Lletres de la UdG.

El Fons Documental Bertrana de la Universitat de Girona

Glòria Granell

Resseguint els llibres, cartes, documents personals i papers diversos acumulats al llarg d'una vida es pot reconstruir una biografia, una manera de veure i entendre el món. La Biblioteca de la Universitat de Girona disposa de part del fons de la família Bertrana, recentment catalogat. En aquest fons hi viu la història –personal i literària– de Prudenci i Aurora Bertrana, dues vides entregades, no sense dificultats de tota mena, a la passió d'escriure. El fons conté quasi mil dos-cents llibres, manuscrits dels dos autors, diaris i revistes de l'època en què van viure, i correspondència.

Els llibres

Els llibres del Fons Documental Bertrana són bàsicament literaris; podem trobar-hi grans noms de la literatura clàssica uni-

versal com Tolstoj, Dostojevskij, Shakespeare, Molière, Zola, Goethe, Ibsen, Prévert, Dickens o Flaubert; de la literatura clàssica espanyola, com Garcilaso, Bécquer, Cervantes, Manrique, Fray Luis de León, Quevedo o Clarín; i clàssics, també, de la literatura catalana, com Bernat Metge, Ramon Llull o Jacint Verdaguer. El gran gruix de llibres el formen, però, els de literatura catalana contemporània. En aquest sentit el fons conté, evidentment, moltes obres de Prudenci Bertrana, com *¡Tard!*, *Josafat*, *Proses bàrbares*, *Els herois*, *Jo! Memòries d'un metge filòsof*, *El meu amic Pellini*, *Impromptus* i la trilogia *Entre la terra i els núvols*; i d'Aurora Bertrana, com *Islas de ensueño*, *Edelweiss*, *Camins de somni* o *Oviri*. Hi trobem també moltes obres d'autors contemporanis a aquests dos escriptors. Pel que fa a Prudenci Bertrana, autors com Coromines, Guimerà, Puig i Ferreter, Maragall, Rusi-

ñol, Ruyra, Lopez-Picó, Víctor Català, Pous i Pagès, etc; el fons també disposa, és clar, d'obres dels autors gironins del moment i que pertanyien, per tant, al cercle d'amistats en què es movia l'autor. Ens referim, per exemple, a obres de Dalmau Carles, Xavier Montsalvatge, Carles Rahola, Joaquim Pla i Cargol, Miquel de Palol, Josep Tharrats... Entre els autors contemporanis a Aurora Bertrana trobem també grans noms de la literatura de l'època com Foix, Espriu, Sagarra, Soldevila o Calders, per exemple.

Les dedicatòries

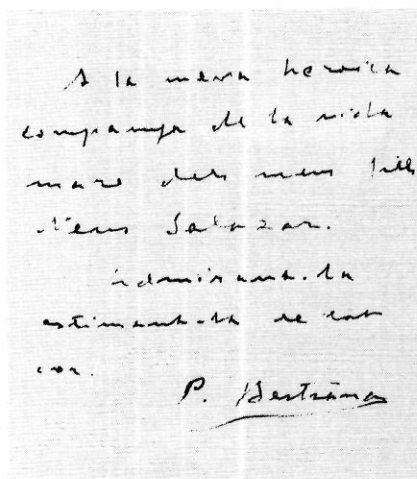
Els llibres del fons són una gran font d'informació. En primer lloc, perquè ens permeten entreveure els gustos i possibles influències literàries dels dos autors; també són importants, però, per les dedicatòries que molts contenen. És gràcies a les dedicatòries que podem saber si el llibre pertanyia a Prudenci o Aurora Bertrana, i per altra banda ens permeten dibuixar el cercle d'amistats que tenien, resseguint aquest antic costum dels lletraferits de regalar-se i dedicar-se llibres. Així doncs, hi ha llibres dedicats a Prudenci Bertrana per autors com Tomàs Roig i Llop, Miquel de Palol, Santiago Rusiñol, Àngel Guimerà, Joaquim Ruyra, Carles Rahola, Carles Soldevila, Ignasi Iglésias, i un llarg etcètera. Joaquim Ruyra, per exemple, dedica així a Prudenci Bertrana el seu llibre *Entre flames*:

Al gran novel·lista nostre Prudenci Bertrana, excel·lent Deixeble que m'ha deixat petit, amb una abraçada. (1931).

Mn. Lluís G. Pla també fa una significativa dedicatòria a l'autor, a les primeres pàgines d'*Estampes de l'Empordà*:

Al amic Prudenci Bertrana. Jo, com vos, vaig començar fent dibuixos (que vos m'ensenyàreu a fer) i he acabat fent lletres. Em perdura el vostre doble mestratge i s'acreix, per vos, el meu record de noi i la meua estima i admiració d'home. (1925)

Algunes dedicatòries evocuen tot un món viscut entorn de l'ambient literari gironí de principi de segle. Santiago Rusiñol, que passava llargues èpoques a la ciutat, dedica així a Pru-

Dedicatòria autògrafa de Bertrana a la seva esposa, en un exemplar de Jo!.

denci Bertrana la seva obra teatral *El titella pròdig*:

Al meu estimat amic. En Prudenci Bertrana. Company de ploma, de pincell y de Pepet Gitano.

Com veiem, la dedicatòria fa referència a les facetes artístiques que uneixen Rusiñol i Bertrana, la literària i la pictòria, i fa referència també a la Girona de l'època, evocant un dels personatges més pintorescos i entranyables del moment. Aquesta Girona grisa i boirosa, màgica, veu créixer un grup d'intel·lectuals apassionats per la lletra que teixeixen amistat i literatura en llargues passejades nocturnes o fent tertúlia al Cafè Vila. Aquest ambient gironí del tombant de segle queda molt ben evocat també a la dedicatòria que escriu Carles Rahola a Bertrana en el seu llibre *Estudis napoleònics*:

A Prudenci Bertrana, que un dia em llegí, sota els grans plàtans de la Devesa

Logotip del Fons Documental, original de JAP.

gironina, el «Waterloo» de Víctor Hugo: *homenatge i record del seu devot amic i company de lletres* (1938).

Al fons hi ha també llibres dedicats a Aurora Bertrana per part d'escriptors com Carme Monturiol, Joan Draper, Folch i Camarasa, Manuel de Montoliu, Vicenç Riera Llorca, i molts altres. El nombre de llibres dedicats a Aurora Bertrana, però, és molt menor que el de dedicats a Prudenci. En aquestes dedicatòries predominen les referències a l'escriptora com a viatgera i exploradora de terres llunyanes, per una banda, i com a filla del mestre, per l'altra, factor que va influir-la molt, sens dubte, a nivell de reconeixement literari.

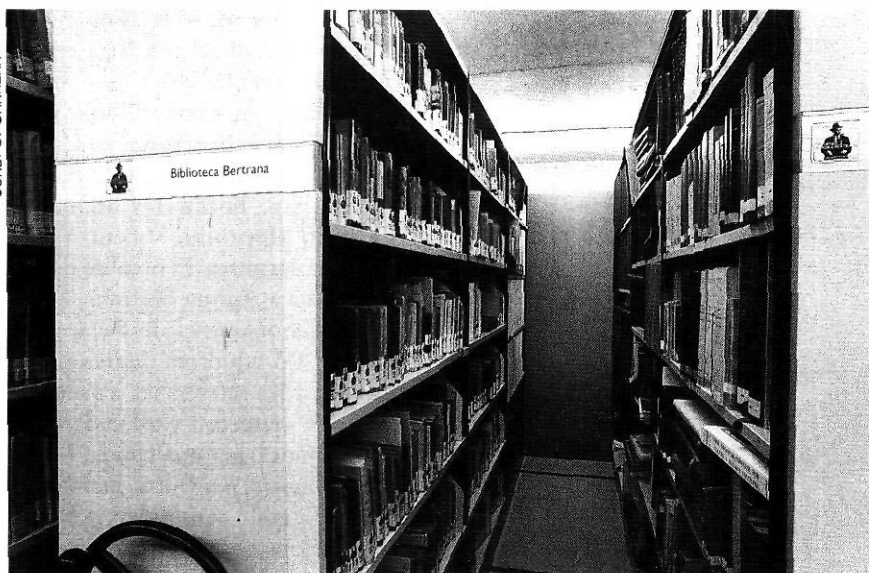
Alguns dels llibres no són dedicats directament a aquests dos escriptors, sinó que van dirigits a alguna de les publicacions o entitats en les quals van col·laborar al llarg de la seva vida; trobem dedicatòries adreçades, per exemple, a *La Veu de Catalunya* o *La Campana de Gràcia*, i alguns llibres són dedicats a Neus Salazar, esposa de Prudenci Bertrana i gran lectora. Cal destacar una d'aquestes dedicatòries adreçades a l'esposa de l'escriptor: la que li escriu el mateix Bertrana a l'obra *Jo! Memòries d'un metge filòsof*:

A la meua heroica companya de la vida mare dels meus fills Neus Salazar. Admirant-la i respectant-la de tot cor. (1925).

Bertrana, l'artista pur, era conscient del que la seva vocació havia suposat per a la seva família, de les penúries de tota mena que havien hagut de patir per la seva fidelitat al pinzell i la ploma, i reconeix la feixuga tasca d'aquesta «heroica companya de la vida» en aquesta dedicatòria, que és una mostra més de la imatge d'ell mateix com a artista incomprès, solitari i turmentat que Bertrana tant va potenciar al llarg de la seva obra(1).

Els petits documents

Els llibres ens ofereixen encara una última font d'informació: els petits documents que, tot catalogant-los, s'han trobat entre les seves pàgines. Aquests documents, utilitzats possiblement com a punt de llibre, dibuixen la vida diària, la vida petita –o gran– que palpitava darrere les lectures. Ens referim a coses tan diferents

Els prestatges del Fons Documental Bertrana.

com bitllets de tramvia, pàgines de calendari, llistes d'anar a comprar, invitacions a actes, factures, targetes de visita, postals religioses, esqueles o simples reflexions escrites en un tros de paper. Són centenars de documents que fan emocionant la catalogació i que a vegades també ajuden a identificar el propietari del llibre i, sovint, a imaginar en quin moment el llegia. Sobretot, però, ens permeten entreveure l'anar fent quotidià dels dos escriptors i recordar que, entre les pàgines de ficció en les que s'endinsaven, aflorava una realitat precisament no gens senzilla.

Els manuscrits i mecanoscrits

Pel que fa als manuscrits i mecanoscrits, el fons en conté disset d'Aurora Bertrana i quatre de Prudenci. D'Aurora Bertrana destaquen, per exemple, *La aldea sin hombres*, *Cendres*, *La ciutat dels joves*, *Evocaciones de una vida errante*, *Un geni de fabricació casolana*, *Gisy*, *novel·la d'un llop* i *Hikuera o el paradís perdut*; l'elevat nombre d'obres d'Aurora Bertrana que es poden trobar al fons dóna ja una idea de la importància de l'obra literària d'aquesta autora, una autora que es va dedicar a la literatura malgrat els consells del seu pare, que sabia el sacrifici que això suposava, i que, per la riquesa dels seus textos, permet ser estudiada des de múltiples perspectives, com són l'estrictament literària, la feminista o la

geogràfica, ja que la seva literatura de viatges representa un important i curiós testimoni d'uns països i d'un temps molt concrets(2). Pel que fa a Prudenci Bertrana, els manuscrits que conté el fons són *Las alas de Ernestina*, *Conxorxes*, *mai*, *o el clamor del pueblo*, *L'impenitent*, i la conferència *De les bel·leses de la natura i del meu goig*.

Els diaris i revistes

Un altre aspecte interessant del material són els diaris i revistes. Es tracta de molts números solts que la família Bertrana guardava perquè generalment contenen articles escrits per Prudenci o Aurora Bertrana o bé dedicats a un d'aquests dos escriptors. Hi ha, per exemple, retallats, molts dels articles *Impromptus* que l'escriptor publicava a *La Veu de Catalunya*, i números de diaris com *El Poble Català*, *La Publicidad*, *El Autonomista*, etc, o de revistes com *La Piula*, *Laya* o *Iberia*.

Les cartes

Per aprofundir en la personalitat literària i biogràfica de Prudenci i Aurora Bertrana és molt útil també, evidentment, observar la seva correspondència; les cartes ens ajuden a formar-nos una idea dels interessos, amistats i ambient que voltava els dos autors, així com a cobrir algun buit biogràfic i corroborar el que ja sabem de la seva trajectòria vital. El fons

consta de quaranta-cinc cartes adreçades a Prudenci Bertrana i noranta-vuit a Aurora, a més d'un àlbum amb trenta-tres postals familiars. De la correspondència adreçada a Prudenci en podem destacar una carta del 1939 de l'Ajuntament de Barcelona en forma de certificat com a professor de pintura d'aquest ajuntament, diverses cartes dels anys vint de l'Ateneu Barcelonès, cartes personals d'escriptors com Ignasi Iglésias, Alfons Nadal, Joan Maragall, Santiago Rusiñol, Joaquim Ruyra, Tomàs Roig i Llop o Puig i Ferrer, i cartes de companys gironins expressant-li el seu suport durant l'estada de l'escriptor a la presó de Girona, entre moltes altres. De les cartes dirigides a Aurora Bertrana són destacables, sobretot, les que li escriu Pau Casals, entre el 1946 i el 1953, en les quals es descriu la difícil situació d'exili que tots dos vivien, i les cartes de Salvador Espriu, del 1960 al 1968, de to amistós i en les quals destaca, bàsicament, la temàtica literària.

El fons documental Bertrana de la Universitat de Girona permet, per tant, fer més propra la imatge de dues personalitats literàries com Prudenci i Aurora Bertrana, a les quals sovint sembla que ni el temps acaba de valorar suficientment. A través d'aquests llibres, manuscrits, diaris i revistes, i correspondència, però, Prudenci i Aurora Bertrana viuen encara, molts anys després, en aquesta mateixa ciutat, en una Girona que, a poc a poc, fa justícia a tots aquells que han ajudat a fer que avui sigui com és.

Glòria Granell i Nogué
és llicenciada en filologia catalana.

Notes

1. Per aprofundir en aquest aspecte de la figura de Prudenci Bertrana, vegeu els articles «Literatura i vida: el mite de l'artista pur» de Margarida Casacuberta, i «L'etern ressentit: Heus aquí l'enemic» de Jordi Castellanos, dins el dossier «Prudenci Bertrana entre dos aniversaris», *Revista de Girona* núm. 154, setembre-octubre de 1992, pàg. 54-71.
2. En aquest sentit s'ha realitzat l'estudi «Orientalisme, colonialisme i gènere. *El Marroc sensual i fanàtic* d'Aurora Bertrana» de Joan Nogué, Abel Albet, Maria Dolors Garcia i Lluís Riudor, publicat a *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 29, Barcelona, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1997, pàg. 87-107.